
Ana Grbac

Kraj povijesti - početak nove epohe

Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, Free Press, New York 1992.

Suočen sa tokom događanja protekla dva desetljeća i vrlo očitim učinkom tehničkih znanosti na ujedinjavanje povijesnog svijeta, Fukuyama u svojoj knjizi donosi jedno suvremeno razmatranje povijesnog napretka, pokazujući nemogućnost stvaranja novog progresivnog sistema povijesti - najavljujući time konzekventno približavanje njenog kraja. Kraj povijesti ne pretpostavlja prekid ciklusa važnih događanja, već nepostojanje napretka u razvoju temeljnih principa i institucija, s obzirom da je središnje pitanje razvoja Slobode riješeno u konačnom racionalnom obliku društva i države i s obzirom na činjenicu da su time sva bitna pitanja riješena. Fukuyama tvrdi da je smiona pobjeda ekonomskog i političkog libe-ralizma točka na kojoj ne možemo zamisliti supstancijalno drugačije društvo ili barem ne vidimo očiti put koji bi u budućnosti predstavljao korjenite promjene sadašnjeg stanja. Čitav niz ratova, revolucija i prevrata poduziman je u ime ideologija koje su tvrdile da su naprednije od liberalizma, no njihove namjere u većini slučajeva raskrinkao je kritički stav povijesti. Činjenice kao što je održanje jakih svjetskih liberalnih demokracija, bez obzira na njihove slabosti, kao i sve šira svjetska liberalna revolucija podržavaju gore spomenutu tezu. Ovo Fukuyamino "novo razmatranje starog problema" uključuje i vrlo zanimljivo razmatranje pitanja postojanja Univerzalne povijesti, koja bi uzi-majući u obzir iskustvo svih ljudi i epoha, trebala služiti kao i više nego korisno intelektualno oruđe, s obzirom da od samog početka predstavlja intelektualnu konstrukciju povlačenja iz gomile detalja i građe koju obična povijest nudi (problem povijesti ne može se riješiti unutar svog područja, a i sami povijesni događaji po sebi ne poka-zuju obuhvatni, konačni smisao). Para-metar koherentnosti i usmjerenja povijesti Fukuyama nalazi u prirodnim znanostima, preciznije, taj parametar naziva "logikom moderne prirodne znanosti". To je zapravo ekonomska interpretacija povijesne mijene. Moderna tehnologija sa jedne strane nudi nagomilavanje bogatstava (samim time i blagostanje), dok sa druge strane pruža ogromnu vojnu prednost zemljama koje ju posjeduju dajući im pri tome gotovo neograničene mogućnosti ratovanja (što niti jedna država koja cijeni svoju nezavisnost neće zanemariti). Prvi pristup nudi homo-genizaciju društvenih zajednica, bez obzira na njihovu povijest i kulturno nasljeđe, ovaj drugi nudi neugodnu suprotnost. Ovakav je ekonomski pristup povijesti van svake sumnje sužavajući, pogotovo s obzi-rom na širinu započete teme. Nasreću, i Fukuyama se nakon nepotpunog i neza-dovoljavajućeg pristupa vraća hegelijanskom, ne-materijalističkom pristupu za-snovanom na "borbi za priznanjem" (poje-dinac ne može biti samosvjestan, ukoliko nije priznat od strane drugih ljudskih bića). "Prvi čovjek"

kojeg Hegel opisuje u svojoj *Fenomenologiji duha*, koji živi na samom početku povijesti (a ne razlikuje se od čovjeka u stanju prirode kako ga nalazimo kod Hobbesa, Lockeja, Rousseaua), ima vrlo jednostavnu filozofsku funkciju, a ta je da pokaže da ima ljudske atribute koji će se tek kasnije pojavom građanskog društva i povijesnih procesa uspostaviti. Prije svega, "prvi čovjek" posjeduje potrebu da bude potreban drugima, da bude priznat. Analogno postojanju "prvog čovjeka", koji ide ukorak sa početkom povijesti, kraju povijesne evolucije nužno pripada i "posljednji čovjek", ili, drugim riječima, onaj koji je proizveo kraj povijesti svojim djelovanjem. Ovdje se logično zaključuje da je priznanje znatno kompliciranije od religioznog ili nacionalnog, s obzirom da su ovi bazirani na arbitrarnim katego-rijama, dok je forma priznanja unutar liberalne države na potpuno drugačijoj osnovi - Fukuyama tvrdi da je iracionalna. On nadalje tvrdi da je liberalna demo-kracija u stanju zamijeniti iracionalnu želju za priznanjem u većoj mjeri od drugih državnih uređenja, zbog racionalne želje da se bude prepoznat kao jednak. Glavni dokaz tome koji se navodi u knjizi je taj da liberalne demokracije u nekoliko po-sljednjih stoljeća ne pokazuju imperijalne sklonosti, dok nacionalizam koji se u posljednje vrijeme sve češće javlja nadja-čava sretnu sliku liberalne demokracije. Volja "posljednjeg čovjeka" za jednakošću znači za Fukuyamu bezvoljnost za prepoznavanjem njegove kreativnosti, veće sposobnosti u odnosu na druge, nespo-sobnost da se zbog zasićenja vlastitom samozadovoljnošću uzdigne iznad ostalih. Hegel je kritički o toj posljedici zaključio da liberalna država nije konstituirala sintezu ćudorednosti vladara i sluga. Fukuyama sam, također, na ovom mjestu nalazi da je to gotovo nepremostiv problem i postavlja u tom samo-poštujućem sistemu pitanje: tko poštuje? Sudeći po svemu navedenom u ovom skromnom prikazu "kraja povijesti", nadolazeća epoha bit će (ili već je) vrlo tužno vrijeme u kojem će se osjećati (ili se već osjeća) nostalgija za vremenom u kojem je povijest još postojala.